

T Ü K Ö R

A magyar irodalom Oroszországban

A XIX. században azok az oroszországi körök, melyek rokonszenveztek a magyar nemzet függetlenségi törekvéseivel, érdeklődni kezdtek a magyar irodalom iránt. Természetesen irodalmunk teljes megismerését megnehezítette nyelvünk elszigeteltsége, nehézsége és szokatlansága, mellyel úgyszólván egyedülálló egész Európában.

Az első magyar mű, mely orosz fordításban megjelent, Berzsenyi Dániel „Táncok” című verse volt. Dincsevics fordításában az „Odesszai almanach” 1839-ben kiadott kötetében. Ezután hosszú szünet következik, de a hatvanas években gyors egymásutánban jelennek meg folyóiratokban, évkönyvekben legkiválóbb költőink művei. 1865-ben az „Orosz szó” című folyóirat első számában napvilágot látott orosz nyelven Vörösmarty „Szózat”-a. Piotr Weinberg fordította, a nyugateurópai költők híres orosz tolmácsolója. A Szózatot 1881-ben Nyemirovics-Dancsenko is lefordította.

A „Művészeti szemle” című folyóirat 1883—84 és 85-ben megjelent számai Arany János költészetével ismertették meg a magyar irodalom orosz barátait Cselgunov és Jewgenij Ponomarjev fordításában. Alexandr Plescsyjev, a híres orosz költő is lefordította Arany versét a „Rab golya” címűt. Az „Európai híradó” című folyóirat 9. száma közölte Arany „Mágnás Miska” című költeményét. Ez a fordítás nem mondható szerencsésnek, tele van germanizmussal, mely a fordítás eredetijére mutat és úgyszólván semmit sem nyújt Arany költészetéből. 1896-ban Tompa Mihály is bemutatkozott orosz nyelven. Nikolaj Novics fordításában három verse jelent meg a „Szentpétervári élet” című lap 217. számában.

Az orosz irodalmi körök legnagyobb érdeklődését és figyelmét természetesen a legtündöklőbb magyar költő, Petőfi Sándor versei vonták magukra. A legkülönfélébb folyóiratokban különböző fordításokban jelentek meg és nagy hatást gyakoroltak az orosz költészetre. A nagyszámú fordítás közül Mihajlow fordításai bizonyulnak a legjobboknak.

Mihajlow a XIX. század hatvanas éveinek költője. Főleg irodalmi daalaival és minden tekintetben kiváló Heine fordításával aratott nagy sikert. Nagy port vertek fel a nőkérdésről írt cikkei és életét végül a cári önkényuralom által elítélt kényszermunkásként fejezte be.

Petőfi versei közül gondolatvilágához legközelebb álló társadalmi és emberi tartalmúakat választotta ki és tette közzé 1873-

ban műveinek összes gyűjteményében. Ragyogóan fordította le az „Óriult” című verset. Ez a laza ritmusú és mértékű vers fordításra, igen alkalmasnak és könnyűnek látszik, pedig a szabad versek fordítása mindig nehéz feladat. Mihajlow azonban pompásan oldotta meg ezt a feladatot. Ugyanilyen kiválóan fordította le a „Csavargó” című sziporkázóan elmés szatirát és a megható „A csárda romjai” című leíró költeményt.

Petőfi verseinek fordítását sokan megkísérelték a XIX. században, de ezek jórészt sikertelenek voltak. A nagy költő forma-művészetét, pontos ritmusát és mértékét, meglepő és regényes beszédfordulatait nem tudták híven visszaadni a kísérletezők. Csak Mihajlow fedte fel annak titkát, hogyan kell a nagy magyar lírikus verseit művézi és hiteles orosz nyelven tolmácsolni, csak ő találta meg a helyes módját, mellyel e költemények hajlékonyságát, könnyedségét, éleselmjűségét és egyszerűségét vissza lehet adni. Mindazonáltal a kísérletek tovább folytak. Bjenyednyikow, ismert költő közreadta „A felhők” és néhány kisebb bölcselő költemény fordítását.

1896-ban Nyikolaj Novics, a kiváló fordító és esztéta elhatározta, hogy összegyűjtve a folyóiratokban megjelent költeményeket, kiad egy magyar antológiát. Szabó Endre, oroszul jól beszélő magyar költő segítségével pótlólag fordított még néhány verset és az antológia 1897-ben meg is jelent. A könyvecske végén közölte a szerző a költő életrajzát és így az olvasó többé-kevésbé teljes képet nyerhetett a magyar költészetéről és kimagasló alakjáról, Petőfi Sándorról, akinek a legkülönfélébb versei jelentek meg az antológiában; pld. „A lopott ló”, az „Ambrus gazda”, „A gólya”, „Szeptember végén”, „Juliskámhoz”, „Búcsú” és sok más költeménye a legkiválóbb fordításokban.

Az Oroszországban lezajlott forradalmi és társadalmi változások egy időre elterelték a figyelmet a magyar költészetéről. A viszonyok rendeződésével az érdeklődés felújult és 1925-ben Anatol Lunacsarszkij, a kiváló szovjetkritikus és közíró kiadta Petőfi fordításainak teljes gyűjteményét.

Ugyanéppen az évben „A modern külföldi irodalom” sorozatban egy magyar költői antológia is megjelent Zajaickij fordításában. Ez az antológia magában foglalja a magyar költészetet a XVIII. századtól, a német nemzeti elnyomás ellen felkelt Rákóczi dalától kezdve és a XX. század költészetével fejeződik be. A legtöbb vers az eddigieknél sokkal gondosabb fordítás. Ügyeltek az eredeti versmértékre és a lehetőség szerint a rímeket és a ritmust is pontosan átültették. Szerepelnek a gyűjteményben Vörösmarty, Arany és Petőfi legszebb költeményei. Különösen kiválóan sikerült Arany „Welszi bárdok” című balladájának fordítása. Majdnem tökéletesen ültették át a vers feszült, lüktető ritmusát, balladai tömörségét. Ez a vers az orosz fordító irodalom gyöngye lett.

Petőfi tizenhat legjobb politikai költeménye szerepel az antológiában, többek közt „A kutyák dala”, „A farkasok dala”, „A

magyar nemes“, „A republikához“, „A nemzeti dal“, „Itt a nyilam, mibe lőjjem?“, „Feltámadott a tenger“, az „Egy gondolat bánt engemet“ és „Ausztia“. A fordító átérzte és jó orosz versekbe ültette át Petőfi politikai szenvedélyességét, a zsarnokság és az elnyomók iránti gyűlöletét, maró gúnyját és lángoló hazaszeretét.

Ebben az antológiában szerepel Tompa Mihály „A golya“ című versének elég jól sikerült fordítása is.

A XX. század magyar költőinek fordítása kevésbé sikerült. Ady Endre tizenegy lefordított költeményéből egyet sem lehet sikerültnek nevezni. Zajaickij nem tartotta be a versmértéket, megváltoztatta a ritmust és elveszett bennük Ady költészetének minden sajátossága és varázsa. Ady Endre a XX. század egyik legnagyobb költője még nem találta meg orosz fordítóját.

1942-ben, a nagy Honvédő Háború legsúlyosabb esztendejében az állami irodalmi kiadó egy Petőfi kötetet jelentetett meg: „Létépjük a német zászlót“ címmel. Ez a kötet főleg Petőfi politikai verseit tartalmazza, melyeket a németek ellen írt. A fordítás munkáját a legnagyobb orosz költők végezték, köztük Nikolaj Tyihonov, a szovjet írók szövetségének elnöke, aki a „Vérmező“-t fordította le kiválóan. Ugyancsak az állami irodalmi kiadó készül Petőfi Sándor válogatott műveinek kiadására. Egész sor híres szovjet költő vesz részt a fordítás munkájában.

Az orosz írók figyelme leginkább a magyar költészet remekei felé fordult, különösen azoké, akiknek működése egyben a cárok elnyomó politikája elleni harc is volt. Ezek természetesen lelki rokonságban álltak a magyar költőkkel, akik szintén az elnyomatás ellen hallatták szavukat. A magyar költők orosz fordításaik révén részeseivé váltak annak a küzdelemnek, melyet orosz hazafiak folytattak a cári elnyomatás ellen. Ennek a küzdelemnek részese volt ilyen módon Jókai Mór is. Az „Új földesúr“ 1869-ben jelent meg Szentpétervárott és óriási sikert aratott. Az orosz közönség vágyott mindarra, ami a szabadság eszméivel, a forradalmi témával és a nemzeti függetlenségért való harccal összefüggésben volt. Jókai romantícizmusaival, lebilincselő mesélő stílusával hamarosan kedvence lett annak az orosz olvasóközönségnek, mely rokonszenvet érzett az 1848-as forradalommal és rokonszenvvel kísérte a magyarság harcát a demokráciáért és a szabadságért. Jókai népszerűségére jellemző, hogy harminc regényét fordították le orosz nyelvre.

A nyolcvanas években több magyar író prózai munkája is megjelent orosz nyelven különféle folyóiratokban, főleg elbeszélések. Így 1897-ben a „Külföldi irodalom tükré“ című folyóiratban megjelent egy elbeszéléssorozat „Magyar humoristák“ címen, mely elé ismertetőt írtak a magyar irodalomról.

1893-ban az „Orosz szemle“ című folyóirat mutatta be először Madách Imre nagy művét „Az ember tragédiájá“-t. Az orosz írók hamar felismerték e drámai költemény világirodalmi jelentőségét és néhány év múlva, szinte ugyanabban az időben három különböző fordítás is napvilágot látott. 1904-ben adták ki Mazurkjevics fordítását, melynek előszava így kezdődik: „Madách Imre, a láng-

lelkű magyar költő Magyarország Goetheje. Ez a mű a világirodalom „fausti” bölcselő költeményeinek egyik legjobbjá.”

Ugyancsak 1904-ben jelent meg Haladkovszkij fordítása is Szentpétervárott. Haladkovszkij fordította oroszra Goethe „Faust”-ját is. A címet „Az emberiség tragédiája”-ra változtatta, hogy — miként azt alapos bevezető tanulmányában írta — jobban kifejezhesse orosz nyelven a mű alap gondolatát már a címben is.

E két fordítás bár lelkiismeretes verses munka, nem felel meg a korszerű követelményeknek. Nehezen találták meg a nyelvi egyenértéket, nem tudták visszaadni Madách egyszerű, cikornyamentes és mégis emelkedett stílusát. Az eredeti mértéket ugyan megtartották, de a sorok számára nem ügyeltek. Mazurkjevics fordítása sokkal hosszabb az eredetinél és így a mű jellemző lakonikussága is elveszett.

1905-ben prózában is megjelent „Az ember tragédiája” Krasenyinyikov fordításában. Ezt a fordítást a Maxim Gorkij szellemi vezetése alatt álló „Tudás” könyvkiadó vállalat adta ki.

Az újabbkori magyar írók művei közül megjelentek Bródy Ferenczy és Móricz Zsigmond művei is. Ez utóbbinak „Sárarany” című regényét 1926-ban adták ki Alexandrova fordításában. A szovjet sajtóban néhány cikk jelent meg magyar írókról, köztük Illyés Gyuláról.

Az elmúlt huszonöt év alatt a Szovjetunióban a magyar irodalomnak egy külön ága fejlődött ki és erősödött meg. A magyarországi forradalmak vérbefojtása után sok kiváló író keresett menedéket a dolgozók hazájában. Ezek az írók nem szüntek meg küzdeni új hazájukban sem az elnyomók ellen. Bár összeforrtak annak az országnak irodalmi életével, mely menedéket nyújtott nekik és népszerűvé is váltak, mégis a magyar irodalom részének kell tekinteniünk műveiket. Jelentőségük sokkal nagyobb, semhogy pár szóval most felmérhetnők. Annyit meg kell jegyeznünk, hogy ők voltak azok, akik az elmúlt huszonöt év alatt szabadon, minden elnyomás és helytelen útra vaió kényszerítettség nélkül dolgozhattak és így folytathatták azt a munkát, melyet elődeiktől örökségül kaptak. Műveikkel hozzájárultak a fasiszmus elleni küzdelemhez és azt a szimpátiát, melyet a Szovjetunióban irántunk éreznek, nem kis részben nekik köszönhetjük. Az ellenforradalmi önkényuralom alatt szenvedő magyarság csak kósza hírekből hallott működésükről, de amikor a Vörös Hadsereg felszabadította Magyarországot és ezek az írók hazatérhettek, rövid idő alatt elfoglalhatták itthon is megérdemelt helyüket. A magyar közönség már ismeri őket hazai működésük alapján. Rövidesen ismertetni fogjuk azt a munkát is, melyet az elmúlt években végeztek.

Egy nép irodalmi életére jellemző, hogy miként fogadja más népek irodalmát. A magyar irodalomnak nincs oka panaszra, ha az Oroszországban megjelent fordításairól beszélünk. Ez egyenes következménye a szovjetorosz irodalom magas színvonalának. Természetesen még mindig nem teljes a kép, amelyet a Szovjetunió közönsége a magyar irodalomról magának alkothat. Most, hogy

megszüntek azok az erők, melyek saját hatalmuk biztosítására minden eszközt megragadtak arra, hogy a magyarság és a Szovjetunióban élő népek közé gátat emeljenek, most, hogy mód nyílik arra, hogy közelebb kerüljön egymáshoz a két eddig hazugságokkal mesterségesen elválasztott nép, bizonyára még több magyar mű kerül majd a szovjet olvasóközönség kezébe. Ez a legjobb útja annak, hogy megismerjenek bennünket. Az alapos ismeretség pedig a barátság legbiztosabb záloga.

Lenkei Lajos

Parobek Alajos

1896—1947

Szegénység, szükség és sokszor nyomor volt osztályrésze egészen haláláig, a magyar művész életének ez a szomorú kísérő jelensége végigvonult a közelmúltban elhunyt kiváló szegedi festő életén is.

Parobek Alajos nagy ambícióval készült hivatására. Megtanult mindent, mit módjában volt megtanulni, így a festészetén kívül a rézkarcolást, járatos volt a művészettörténetben, tanult nyelveket, többször járt külföldön, ahol különösen a régi mesterek műveit, azok technikai eljárását tanulmányozta, sőt tapasztalatokat szerzett a képrestaurálás terén is.

Érettségi után a budapesti képzőművészeti főiskolára ment, ahol figurális tanára Réti István, a kiváló művészpedagógus volt. Réti a nagybányai mesterek első generációjához tartozott, tagja volt Ferenczy és Iványi Grünwald körének és művészete sohasem tért el közös mesterüknek, Hollósynak elveitől. Amíg ugyanis Ferenczy és Iványi Grünwald fejlődésük során újabb és újabb ábrázolási problémákon át az absztrakció felé haladtak, Réti kitarzott a naturalizmus mellett. Leggyakrabban interieur-témákat festett. Melegbarna és ezüstszürkékkel telített finom hangulatok ezek, szép, feloldott technikával festve, melyekben a bekomponált kávézgató öreg nénikék nem modellszerűen odafestett képmotívumok, hanem lelkiségükben is, megnyilatkozó emberek.

Ezt a festői felfogást vitte bele Réti tanításába és Parobek is ezt tanulta el. Réti művészete alapjában véve közel állott a régi mesterek festői érzéséhez, de azért világszemlélete a mai kor realizmusán alapult. Ez az érzésszerű rokonság vezette el Parobeket a régi mesterek közelebbi megértéséhez és szeretetéhez. A főiskola elvégzése után még egy évig a szentendrei művésztelepen dolgozott, de a régi mesterekhez való vonzódását a művésztelep korszerű eszméktől telített légköre sem gyöngítette, sőt ezen későbbi párisi és müncheni utazásán szerzett tapasztalatai sem változtattak. Évfolyamtársai (Banáti, Sverák, Pándy, Batthyány) hamarosan emancipálódnak Réti hatása alól és a korszerű festészet vonalán haladnak tovább, de Parobek épp az ellenkező irányba lendül és